

Möllegård i Söndrum

Av Rune Karlsson

Möllegårds historia är intressant. Den är väl beskriven av Sperling Bengtsson i hans utredning gjord år 1978. Gården var under den danska tiden ett kronohemman och förblev så när Halland år 1645 blev svenskt, sedermera utsocknefrälse i samband med svenska kronans betalning av ränta på krigsskulden från 30-åriga kriget 1618–48. Fastighetens del väster om Nyrebäcken har tidigare ingått i Fammarps by, där gårdsbyggnaderna en gång legat. Delen öster om Nyrebäcken, som tidigare utgjorde Trottaberg nr 5, tillkom genom köp till följd av att den ödeläggande översandningen gjorde stora delar av marken i Fammarp obrukbar. Gårdens mantal förmedlades år 1652 från 1/4 till 1/8. Troligen var det vid denna tidpunkt som Möllegård, med mark från såväl Fammarp som Trottaberg, blev en egen by.

Ägare och brukare till Möllegård 1:1

Möllegårds ägare och brukare har genom åren varit många. Sedan slutet av 1700-talet och fram till omkring år 1835 drevs gården av Jöns Olofsson, f 1758, och Beata Jönsdotter, f 1753. Efter dem övertog kustvaktaren Carl Martin Meuller, f 1798 i Jöns Nilsgård, Olofstorp, Valinge, och Neta (Agneta) Börjesdotter, f 1810 i Uppnora Kjerret, Getinge. Under cirka 20 år brukade de Möllegård och fick här nio barn, sedan ytterligare ett när de flyttat till Tjuvahålan i Tylösand och här byggt upp gården Carlsberg. Carl Martin var en godmodig och fullvuxen man med enorm styrka. Han lär ha vägt över 150 kilo. Om Neta har sonsonen Oscar berättat, att hon var en ovanligt dugande husmoder, som med flit och sparsamhet fick de icke allt för rikligt tilltagna inkomsterna att räcka till.

*Ovan: Panorama över Møllegårds by i juni 2010.
Flygfoto: Patrik Leonardsson.*

Till vänster: Agneta Börjesdotter födde tretton barn, varav nio på Møllegård. I en släktkrönika beskrivs hon av sonsonen Oscar som en ovanligt dugande och sparsam husmoder.

Från år 1855 blev familjen Bengtsson ägare till Møllegård och kom, under tre generationer, att äga gården i över etthundra år. Det var Christian Bengtsson, f 1823 i Eketånga Västergård, och Anna Johannesdotter, f 1828 i Trottaberg Ranagård, som då kom hit. Deras son Bengt, f 1856 på gården, och Anna Olasdötter, f samma år i Trottaberg Lyckan, övertog omkring år 1900 och var brukare tills Bengt dog 1931. Denne

Gustaf Sperling Meuller föddes i Möllegård år 1849 som barn nr tio till Carl Martin och Agneta. Efter några år som sjöman blev han fyrvaktare på Tylön. Här gifte han sig med fyrmästaredottern Amalia Stefansson, f 1856 på Koster Norra i Tjärnö, Bohuslän. Tillsammans fick de fjorton barn, åtta pojkar och sex flickor, alla födda på Tylön.

Bengt var en arbetsam och bestämd man med inte så sällan kärvt temperament, som både vinter- och sommartid ofta sågs klädd i en svart skinnjacka.

Hans son Axel, f 1885, dog redan 1927. Parets döttrar kom att bli tredje generationen Bengtsson på Möllegård. De hette Klara, Alma och Elin, alla födda på gården 1888, 1891 respektive 1893. Systrarna, eller i folkmun "Möllegårdstöserna", var godhjärtade, sparsamma och mycket arbetsamma människor, som nog hade sina bestämda roller i det gårdsteam de utgjorde. Inte så sällan sågs de arbetsklädda med det på den tiden så vanliga "säckaförklet". Nästan varje lördag, och ibland även onsdagar, bar det iväg till torget i Halmstad. Då kom Klara på cykel, ibland ledande denna, fullastad med produkter från gården, till exempel ägg och grönsaker, allt till försäljning.

Ägandet av det anrika hemmet varade till 1969, då Söndrums kommun, genom förköpsrätt, förvärvade Möllegård. Under denna tid brukade "stöserna" själva gården, från faderns död fram till år 1943, då den utarrenderades till Erik o Lilly Nelsson.

Söndrum inkorporeras av Halmstad

Genom kommunsammanslagningen med Halmstad övergick ägandet av Möllegård år 1972 från Söndrum till Halmstad kommun.

Arrendatorer

Sedan år 1943 har gården haft fem arrendatorer. Först av dem var Eric och Lilly Nelsson, som stannade till 1949. Eric var f 1911 i Onsjö Strandlida och Lilly f Carlsson 1912 i Snöstorp Skedala. De följande fem åren brukades gården av Gustaf F. Johansson, f 1907 i Årstad Särestad, och Signe, f Persson 1918 i Eldsberga Stjärnarp.

Med början 1949 arrenderade och brukade Gustaf och Signe Johansson Möllegård i fem år. Här en kaffepaus i den sommar-sköna trädgården.

Den med självbindare avverkade säden lastas och körs in i ladan för tröskning senare under hösten. I lasset står Gustaf Johansson, mannen med tjugan är hans broder Lennart, f 1910, och dennes lille son Bo, f 1946. Längst till höger står Gustafs och Signes barn, Kjell, f 1940, och Kennet, f 1944. Bilden från omkring år 1950.

Åren 1931–43 och 1954 brukade systrarna Bengtsson sitt hem Møllegård själva. Här i ett arbetspass med hästarna förspända den gamla "flagevagnen". Klara till vänster och Alma närmast tömmarna. Bredvid hönan och framför damerna sitter drängen Holger Örn. Han var född 1904 i Steninge Skipås, och tjänade dräng hos systrarna från 1932 till 1940, under vilken tid fotot är taget.

År 1954 låg gården i träda. Sedan kom bröderna Olof och Bertil Johansson, f 1930 respektive 1934 i granngården Nygård, vilkas arrende varade till 1958. Under följande sju år brukades Møllegård av Carl "Kalle" Carlsson, f 1937 i Kvarnen, och år 1965 övertogs arrendet av Carls broder Sven-Erik Carlsson, f 1941.

Från en till fem fastigheter

Idag består Møllegårds by av fem fastigheter:

1:1 = åker-, skogs- och hagmarker till ursprungsgården Møllegård samt del av vattendamm

1:2 = Møllegårds Kvarn med tillhörande åkermark och del av vattendamm

1:3 = Møllegård Kvarnbacken

1:4 = Lilla Møllegård

1:5 = Stora Møllegård, ursprungsgårdens bostads- och ekonomi-byggnader med tomtmark.

1:1 Møllegård

Se ovan.

1:2 Møllegårds Kvarn

tillkom genom avsöndring från Møllegård 1:1. Förste ägare var Nils Wahlquist, f 1830 i Hofterup, och mjölnaredottern Anna Sibelius, f 1843 i Getinge, som fick Laga Fasta år 1875. Det var Nils som fyra år senare uppförde den kvarnbyggnad som alltjämt finns idag. Nyligen hemkomna efter sju års vistelse i Chicago, USA, tog år 1895 dottern Julia och svärsonen Anders Andersson över. Julia var f 1863 i Getinge och Anders f 1853 i Istorp. Redan efter två år sålde de till Bengt Peter Bengtsson, f 1864 i Ränneslöv. Nuvarande ägares farfar Carl Petter Leonard Carlsson, f i Heberg 1864, och hans fru Christina Lundstedt, f 1857 i Skrea, var köpare år 1900.

Nils och Anna Margareta Wahlquist kom från Mostorp i Getinge och förvärvade Møllegårds Kvarn år 1875. Fyra år senare hade de uppfört den kvarnbyggnad som alltjämt finns idag.

Bröderna Robert och Sten Carlsson tog över kvarnrörelsen efter faderns död 1934. Två år senare gifte sig Sten med Ruth Bengtsson. Bilden är från mitten av 1930-talet.

Deras söner Sten, f 1896 i Göteborg, och Robert, f 1900 i Kvarnen, drev kvarnrörelsen vidare efter faderns död år 1934 och sedan år 1971 är Stens och hans fru Ruth Bengtssons, f 1905 i Boarp 3, Slöinge, yngste son Sven-Erik Carlsson ägare till fastigheten. Den kommersiella kvarndriften upphörde år 1974.

Sågverk

Intill kvarnen uppfördes år 1938 ett mindre eldrivet sågverk, som var i kommersiell drift under kvarnens ägare i cirka 40 år. Det kom att betjäna i huvudsak bygdens behov av sågat timmer.

1:3 Møllegård Kvarnbacken

avskildes utan lantmäteriförrättning från Møllegård 1:2 Kvarnen år 1895 och bebyggdes samt ägdes av Nils Wahlqvist. Sonen Albert med familj blev ägare 1911 och bodde här fram till 1947, då fastigheten såldes till Willy och Ingeborg Samuelsson. Deras son Ulf Samuelsson övertog genom köp av halva fastigheten 1976 och återstoden 1979. Han sålde sedan 1998 hela hemmet till Staffan Ydén.

Från 2002 äges Møllegård 1:3 Kvarnbacken av Patrik och Kathrin Leonardsson.

Tom Feare, bosatt i Florida, USA, är en ättling till Nils och Anna Margareta Wahlqvist. Deras son Ludwig, som emigrerade till Chicago 1888, är farmorsfar till Tom. 1998 besökte Tom Møllegårds Kvarn och sina släktingar här i Sverige.

Vid besöket i kvarnen skrev hans sitt namn på den gamla anrika spegeldörren, som finns mellan kvarnlokalen och bostaden. Här finns sedan tidigare namnteckningar av bland andra Nils Wahlqvist, dennes son Albert och nuvarande kvarnägares farfar Carl Petter Leonard Carlsson.

Foto: Rune Karlsson.

Systrarna Elin, Klara och Alma besöker Sofiero i Helsingborg. Bilden är troligen från år 1938, det vill säga samma år som Klara fyllde 50 år.

1:4 Lilla Möllegård

avstyckades från Möllegård 1:1 år 1955. Byggnaderna på fastigheten är uppförda långt dessförinnan, troligen i slutet av 1800-talet och har utgjort så kallat undantag till huvudgården. Under många år bodde här systrarna Klara, Alma och Elin Bengtsson. De slutade sina dagar: Elin 1947, Alma 1962 och Klara 1979. Fastigheten köptes 1967 av Gösta Pettersson. På exekutiv auktion 1971-12-23 såldes densamma till Östen Carlqvist, vilken var ägare till 1972, då den köptes av Mats Lennart Larsson. 1981 förvärvades Lilla Möllegård av Rosita och Tore Kjellgren. Ägare sedan 1991 är Richard och Meta Troell.

1:5 Stora Möllegård

tillkom år 2004, då befintliga bostadshus- och ekonomibyggnader med tillhörande tomtmark avstyckades från huvudgården Möllegård 1:1. Fastigheten äges av köparna Sylvia Schlepütz och Ricardo Boggian,

som sedan några år tillverkar italiensk glass i det egna företaget Møllegårds Gourmet AB och nu inreder den gamla ladan och ladugården för planerad caféörelse.

Tidigare verksamhet

Sedan Halmstads kommun blev ägare användes Møllegårds bostad på olika sätt. Bland annat har flera föreningar, politiska och ideella, till och från utnyttjat huset. Tiden närmast före överlåtelsen till nuvarande ägare hade "Anhörigkoperativet" verksamhet här. I ett EU-projekt drev de bland annat kryddväxtodling i trädgården och i ett växthus under namnet Mølle Örtagård. Ekonomibyggnaderna har under samma tid hyrts ut som lagerlokaler till bland andra Lions Club i Söndrum.

*Ricardo Boggian
tillverkar och
säljer italiensk
glass i Møllegård.
Foto: Patrik
Leonardsson.*

Bandyspel på Möllegårdsdammen vintern 1945–46. Foto: Inge Jönsson.

Stående från vänster: Carl "Calle" Carlsson, Erik Pettersson, Bengt Andersson, Karl-Erik Carlsson, Stig Carlsson, Kjell Andersson, Bengt Persson, Bertil Johansson, Lennart Bengtsson, Ulf Eriksson, Hans "Hasse" Kjellström och Lena Eriksson/Ekblad. Barnen vid sparken. Kjell Pettersson och Sven-Erik Carlsson (kvarnägaren idag).

Knästående från vänster: Nils-Olof "Olle" Johansson, Sven Bengtsson och Åke Carlsson.

Möllegårdsdammen

Den stora dammen i Nyrebäcken, som bildar vattenmagasin för kvarnens turbiner, torde ha tillkommit i samband med byggandet av kvarnen. Den utgör också fastighetsgräns mellan Möllegård 1:1 och 1:2. Till följd av slam och övergödning växte dammen igen. År 1991 vidtogs en omfattande restaurering genom utgrävning och tidigare vattenyta

kunde återskapas. Denna naturvårdande åtgärd svarade Halmstad kommun för. Före igenväxningen, särskilt under de kalla vintrarna på 1930- och 40-talen, sågades det is på dammen. Den transporterades till Tylösand och lagrades i sågspån i väntan på användning för bland annat glasstillverkning. Dessa transporter gick till en början med häst och vagn men senare med lastbil.

Den isbelagda dammen var också en populär bandybana för bygdens ungdomar samt ett kärt utflyktsmål för skridskoåkande barn, främst från skolorna i Mjellby och Söndrum. Den gamle ”magistern” Erik Stene (1888–1961) i Mjellby skola var en mästare i att på en skridsko göra så kallade åttor i isen.

Djur och natur

I Nyrebäcken med tillhörande våtmarker och vattendam finns ett rikt djurliv. Gräsand, häger och på senare tid också skarv är vanligt förekommande, tidigare även utter och vildmink. Längre tillbaka i tiden fanns det mycket gott om både lax och ål i bäcken. Den sällsynta och fridlysta fisken grönling har funnits i vattendraget sedan lång tid. I skog och hagmarker kan man se ett rikt fågelliv och ofta rådjur samt ibland även älg.

Den fridlysta backsippan går inte längre att finna på Møllegårds marker, men växer såväl norr som söder därom. För ett halvsekel sedan var omfattningen mycket riklig. På grund av bristande hävd, gödsling och kväverikt nedfall, finns numera endast enstaka växtlokaler kvar. Dessa hittar man inom naturreservatet på båda sidor Nyrebäcken i Mjellby och Fammarps byar. Mängder av vitsippor förekommer utmed hela bäckfåran.

Naturvårdsområde och Naturvårdsreservat

År 1972 bildades *Nyrebäckens Naturvårdsområde*, § 19 naturvårdslagen till skydd för landskapsbilden, i vilket stora delar av Møllegårds marker ingår.

År 2004 beslutade Länsstyrelsen om bildandet av *Naturreservatet Møllegård*, omfattande cirka 45 ha i Møllegårds, Fammarps och Mjellby byar. Merparten av Møllegårds marker ingår i reservatet.